**For cited:** *Suri, L. (2020). Housing and Environmental Relations in the Process of Change. Journal of Strategic Research in Social Science, 6 (1), 51-64.*

Crossref *doi: 10.26579/josrss.107*

***Research Article/Araştırma Makalesi***

**Journal of Strategic Research in Social Science (JoSReSS)**
**www.josrss.com**
**ISSN: 2459-0029**

**Year: 2020**
**Volume: 6**
**Issue: 1**

# Housing and Environmental Relations in the Process of Change

Leyla SURİ[1]

**Keywords**
Pandemic process, Housing, Environment.

**Article History**
Received
*1 May, 2020*
Accepted
*15 Jun, 2020*

**Abstract**
Live life continues in the natural ecosystem.Fear and happiness are one of the four senses and the need for shelter and protection is met with housing. m cycle. The artificial environment is planned by human hands on the natural environment. In other words, housing is the main functional area. The environment features of the dwelling and the dwelling form a two-way connection with the individual and the society by shaping each other. The pace of development in the entire category continues with increasing momentum from past to present. The COVID-19 virus can also be described as a negative output of technological development. Outdoor use is limited in the process of combating COVID-19. People had to continue all the different activities in a closed shell over a period of more than two months. In this article, the connection of the house with the external and internal environment in the life cycle is examined. The use of space according to changing expectations, the interaction of space and people in the natural-artificial environment, has been reconsidered in the current process and examined in this study.

# Değişim Sürecinde Konut ve Çevre İlişkileri

**Anahtar Kelimeler**
Pandemi süreci, Konut, Çevre.

**Makale Geçmişi**
Alınan Tarih
*1 Mayıs 2020*
Kabul Tarihi
*15 Haziran 2020*

**Özet**
İnsanın da dahil olduğu canlı yaşamı, doğal ekosistem döngüsü içinde, soyut ve somut olarak isimlendirilecek mekan içinde devam etmektedir. Belirtilen mekanda, yapay çevre, doğal çevre üzerinde insan eliyle kurgulanmaktadır. Dört temel duyudan, korku ve mutluluk, içgüdüsel olarak; sığınma, korunma, barınma ihtiyaçlarının sağlanması ve mutlu olunması talebi, konut kavramı ile karşılık bulmaktadır. Bu bakışla konut, temel işlev alanıdır denilebilir. Konut ve konutun içinde bulunduğu çevre özellikleri, birey ve toplum ile birbirinii şekillendirerek, çift yönlü bağlantı kurmaktadır. Tüm kategorideki gelişmenin temposu geçmişten günümüze ivmesini artırarak devam etmektedir. Taleplerdeki hızlı değişim, mekanı da karşılık aranmasını gündeme taşımaktadır. COVID-19 virüsü, teknolojik gelişmenin negatif çıktısı olarak da nitelendirilebilir. Açık mekan kullanımı, COVID-19 ile mücadele sürecinde sınırlandırılmıştır. İnsanlar, iki aydan fazla bir zaman diliminde tüm farklı aktiviteyi, kapalı kabuk içinde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu makalede, yaşam döngüsü içinde konutun dış ve iç çevre ile bağlantısı irdelenmiştir. Mekanın değişen beklentilere göre kullanımı, doğal-yapay çevre içinde mekan ve insan etkileşimi, güncel süreçte tekrar ele alınarak bu çalışmada incelenmiştir.

[1] Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-3225-1221. Assist. Prof. Dr., Istanbul Commerce University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, lsuri@ticaret.edu.tr

## 1. Giriş

Teknolojik ve bilimsel gelişmeler, yaşam kalitesini artırmaya yönelik yeni araştırma alanlarına kaynaklık yapmaktadır. Gelişmelerle bir taraftan pozitif yarar elde edilirken diğer taraftan da negatif çıktılara zemin hazırlanmaktadır. Bu nedenle mekanı tasarlama sorumluluğu; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkarabileceği farklı ortamlara karşı program sunabilecek vizyona sahip olmayı gerektirmektedir (Vitrious….). Gene teknolojideki hızlı değişim, birey ve toplum hayatının aktivitesini artırmıştır ve COVİD-19 virüsünün tüm dünyada hızlı yayılması pandemic sürecini gündeme taşımıştır. Bilirtilen süreç; toplumsal, psikolojik, fiziksel, ekonomik, teknolojik vb bir çok alanda yeni bir düzenin başladığına da işaret etmektedir. Yeni düzenle birlikte; davranışları, talepleri, yaşama biçimini; soyut ve somut anlamda sorgulama gözlenmektedir. Virüs probleminin; ne zaman ve nasıl giderileceği sorularının cevabındaki belirsizliklerin yanısıra, iki aydan fazla bir zamandan bu yana kapalı alanda yaşama zorunluluğu yaşam kalitesine negatif etki yapmaya başlamıştır. Temel işlev alanı "konut", insan yaşamındaki barınma, sığınma, korunma gibi bedensel ve ruhsal bir çok gereksinime, böylelikle korku ve mutluluk gibi temel duygulara karşılık gelmektedir. Konut ve konut gruplarından oluşan örüntü, somut ve soyut mekan olarak özetlenebilecek bir çevre içinde yer almaktadır. Açık-kapalı, doğal-yapay çevre, somut mekanın unsurlarıdır. Duygu, düşünce, gelenek, görenekler, soyut anlamda çevreye yansımaktadır. Buna bağlı, konutun ve çevresinin; bireysel-toplumsal, bedensel-ruhsal beklentilere cevap vermesi, yaşam kalitesini üst düzeye taşımaktadır.

Aile bireylerinin normal dönemdeki günlük yaşantılarında, konut dışında gerçekleştirdikleri eğitim, çalışma, alışveriş, rekreasyon, spor vb tüm faaaliyetleri, güncel pandemi döneminde, konut mekanından yönetilmektedir. Dolayısı ile konut kapsamındaki işlevler de çeşitlilik kazanmak durumundadır. Konutun çevre içindeki konumu, doğal çevre koşullarından yararlanabilme düzeyi, konut alanının aile bireylerine yeterliliği, mekanın işlevsel kullanımı, yapım aşamasında kullanılan malzeme özellikleri gibi konular, "konut ve konutlar topluluğu" kapsamındaki kavramların, içinde yaşanılan dönem özellikleri, insanların ruh ve beden sağlığı bağlamında, yeniden ele alınarak irdelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu çalışmada, konut ve konut topluluklarından oluşan yerleşmeler dönüşüm sürecinin etkileri bağlamında ele alınarak irdelenmiştir. Dönemler içinde birey ve toplumun beklentilerindeki değişim ve çeşitlilik mekanda da kendisini göstermekte karşılıklı iletişim devam etmektedir. Toplumsal ve fiziki yaklaşımla dönüşüm; "fiziksel/tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal/yönetsel" başlıkları altında irdelenebilir. Şişman'ın yaklaşımı ile; "Fiziksel boyut, bölgenin içinde bulunduğu kent ile ulaşım bağlantıları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı ve çevresel problemler ile ilgilenir. Tasarım boyutu, fiziksel olarak kentsel gelişim, değişim ve korumayı yönlendiren kentsel tasarım sürecini içerir. Sosyal boyut, sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine erişim, proje sürecine kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi koşullarla ilgilenir. Ekonomik boyut, seçilen alan ve çevresindeki iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi içerir. Yasal/yönetsel boyut, yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar gruplarının katılımı ve liderliğin türü gibi koşulları da içerir

(Şisman ve Kibaroğlu,2009, a:Aytıs vd., 2010:3)". Belirtilen yaklaşımların tümü, sistem içinde bütünlük gösterecek ve devamlılığı sağlayabilecek oranda yer almaktadır.

### 1.1. Sağlıklı Çevrede Temel Haklar

Anayasa'nın 56. Maddesinde " Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" (R.G., 1982) denilerek herkesin yaşadığı çevredeki temel hakları güvenceye alınmıştır. Sağlıklı ve dengeli çevrenin bileşenleri doğal ve yapay çevreyi oluşturan unsurların tamamıdır. Doğal çevre ve içinde, insan eliyle oluşturulan yapay çevrenin, sürdürülebilirlik bağlamında, birbiri ile uyumlu olması gerekir. "… yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak…" İmar Kanunun ilk maddesi ile ele alınan amacıdır. Aynı kanunda yapı; „karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve müteharrik tesislerdir", bina;" kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarıyan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır" şeklinde tanımlanmaktadır (R.G., 1985). Mülkiyet hakları Anayasa'nın 35. Maddesinde "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" şeklinde açıklanmıştır (R.G., 1982). Mülkiyet kullanımı herkes başlığı altında gerçek ve tüzel kişilerin hakkıdır (Gemalmaz, 2018:11). Yasalardaki mülkiyet kavramı ile bir taraftan bireyin hakları korunurken, toplum yararının başladığı çizgi ile de sınırlama getirilmiştir. Dolayısı ile komşuluk ve toplum yararına mülkiyet haklarının kullanılması bireyin ödevleri arasındadır.

Yerleşme alanlarında yasalarla düzenleme getirilen çevre, yapı, bina kullanım hakları, yaşam kalitesinin yükseltilmesi adına birçok disiplinin çalışma alanı kapsamındadır.

### 1.2. Planlamada Çevre

Doğal ve yapay çevre ilişkilerinde dengeli bir gelişime sağlanabilmesi doğal çevre kullanımında kaynak tüketiminin minimum sınırlarda tutulabilmesi için planlama yaklaşımlarında kamu yararının ön planda tutulduğu, enerjinin verimli kullanıldığı çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Planlama ve mimarlık disiplininin temel amaçları da doğal ve toplumsal yapının sürdürülerek yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamaktır., Karşılıklı ilişkilerin çok karmaşık olduğu doğal sistemlerde, doğal ve hassas bir denge vardır. Dengenin korunabilmesi, sistemin herbir elemanının varlığının sürdürülmesi ile ilişkilidir (Çüçen, 2011:87). Biyotik ve abiyotik varlıklar arasındaki ilişkilerin düzenli devam ettiği ekosistemler doğal denge halindedir. Belirtilen varlıkların birinde veya bir kaçında oluşan değişikliğin, madde ve enerji üretimi ve döngüsünü aksatmadığı durumlarda ekosistem doğal dengesini devam ettirir. Bu denge durumu 'homeostatis' olarak adlandırılır. Homeostatis durumundaki ekosistemler, sağlıklı ve kararlıdır (Erinç, 1984:34). Ekosisteme dış çevreden gelen etkiler, ekosistemin faktörleri tarafından etkisiz hale getirilemediğinde, bozulan sistemin yerini, ilişkileri ve dengesi başka şekilde

olan farklı bir sistem alır. (Çepel, 1995).Yapay çevrenin, doğal çevre unsurları taşıma kapasitesine göre tasarlanması, ekolojik sürdürülebilirliğin yanısıra, birey ve toplumun ruh ve beden sağlığı, ayrıca mekansal ve kültürel sürdürülebilirlik için de ön koşul niteliğindedir. Doğal çevre unsurları arasındaki enerji ve madde döngüsünün kesintiye uğramadan tolere edebileceği maksimum yapay elemanlar ve nüfus değerleri, taşıma kapasitesi eşik değerini belirlemektedir.

### 1.2.1. Bina ve Yerleşme Tasarım İlkeleri

Bina, bina toplulukları ve yapılı çevreye hizmet eden kapalı açık mekan tasarımı planlama ve mimari disiplini içinde birçok ilke ile ele alınmaktadır.

Planlama yaklaşımlarında, kapalı ve açık mekanda kamusal, yarı kamusal ve özel alan arasında denge sağlanması hedeflenir. Aynı paralelde, güneş, ışık, havalanma, manzara vb unsurların, insan sağlığı üzerinde rahatlatıcı etkisi tartışılmazdır ve kapalı ve açık mekan tasarımında öncelikli olarak analiz edilmektedir. Doğal değerlere öncelik tanıyarak hazırlanan planlar, belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenir. Buna göre;

- Doğal çeşitlilik artırılarak, ortama, yeni yaşam mekanları ve süreçlerinin katılımı sağlanmalıdır (Duman ve Yılmaz, 2001:126).
- Yapılar, arazinin, topografya, güneşlenme, hava koridorları, jeolojik yapısı vb. doğal özelliklerine göre konumlandırılır.
- Yapı tipi ve yapı yoğunluğu belirlenirken, aynı doğal özellikler dikkate alınır.
- Yapıların birbirinin güneşini, ışığını, manzarasını kesmemesine, maksimum konfor sağlanmasına özen gösterilir.
- Yapıların tekil ya da toplu yer seçimi ve boyutlandırılmasında, ihtiyaç duyulan hava sirkülasyonunun sağlanabilmesi için, rüzgar koridorları, boş bırakılır…

Yapay çevre doğal çevre üzerine kurgulanmaktadır. Yapı ve yerleşme dokusunun doğal çevre değerleri yanı sıra yapay çevre elemanlarına göre de belirli ilkeler çerçevesinde tasarlanması gerekmektedir. İç ve dış mekan arasındaki ilişkiler, aşağıdaki şekilde de ele alınabilir;

- Yol-parsel (mülkiyet sınırı),

Tüm parsellerin, kamuya ait bir yola cephesi olması zorunludur. Parsellerin yola cephesi, yerleşme alanlarındaki taleple ters orantılı görünümdedir. Cephe daraldıkça yapı nizamı ayrıktan blok ve sonrasında bitişik nizama doğru değişim gösterir. Başka bir ifade ile, yapı yoğunluğu yüksek değerlere doğru çıkmaktadır. Diğer taraftan, yapı yoğunluğunun artması, genel olarak bina ile yol arasındaki mesafenin de düşmesi ve sıfır değerine ulaşması anlamına da gelmektedir.

- Parsel (mülkiyet sınırı)-komşu parseller (bitişik olan ya da olmayan),

İmar planları kapsamında yapılaşma koşulları genel olarak ada bazında verilmektedir. Dolayısı ile, planla atanan yapılaşma hakları ada ve yakın çevre adalarda eşit oranda kullanılmaktadır. Belirtilen alanda parsel büyüklüklerinin de

birbirine yakın olması, ada imar düzeni açısından da homojen bir yapılaşma dokusu oluşmasını sağlamaktadır. Ancak aksi durumda yapı blokları arasında uyumsuzluk görülmesi mümkündür. Ada içindeki parsel büyüklükleri arasında oransılık ya da plandaki yapılaşma koşuluna göre müstakil olarak yapılaşamayacak parsellerin de nihai plan kararından önce irdelenmesinde ve çözüm üretecek karar geliştirilmesinde yarar vardır.

- Parsel (mülkiyet sınırı)-bina,

Bina, mülkiyet sınırı içinde, imar planı koşullarına göre konumlandırılmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi; parsel alanı küçüldüğünde, yapı parsel içinde önce yataydaki yan komşu mesafelerine, ön bahçe mesafesine doğru genişler ve devam eden süreçte her iki taraftan diğer mülkiyet sınırlarına birleşir. Binanın belirtilen şekilde büyümesi, parselin tabanda kullanılma oranının (TAKS) artması, doğal ışık, güneş, havalanma olanaklarının ise azalması anlamını taşımaktadır. Parsel sınırları içinde TAKS değerine göre yapının konumlandırılması, ön ve yan bahçe mesafelerinin elverdiği ölçüde mimari proje kararı ile verilmektedir. Dolayısı ile doğal yapı elemanlarından maksimum düzeyde yararlanmak ve fiziki çevreye göre konumu, cephedeki doluluk boşluk hareketleri kararı için, çevresel etüd bu aşamada da önemlidir.

- Bina-komşu binalar (bitişik olan ya da olmayan) ilişkileri önemlidir.

Komşu parsel ya da yakın hinterlantdaki kütlelerin formu, yüksekliği; doğal unsurlardan yararlanma, manzara ve açık alana sahip olma ve mahremiyet kısıtları nedeni ile plan kararları öncesinde analiz edilmesi gereken önemli konulardır. Planlardaki yapılaşma koşulları kesin kararlardır ve uyulması zorunludur. Bu nedenle plan onaylanmadan önce yeterince kütle etüdü yapılması gerekmektedir. Böylelikle; doğal unsurlardan optimum yararı sağlayacak, mevcut ve yenilenebilecek çevre binaların istenilmeyen etkilerini minimum düzeye indirgeyecek yapılaşma koşulu üretilmesi mümkün olacaktır.

### 1.2.2. Yapi Nizamı

Yapılar, mülkiyet sınırları içinde; tek katlı, çok katlı, yüksek yapı gibi katlarına göre değerlendirilebilir. Ayrıca gene mülkiyet sınırları içinde ayrık, blok, bitişik nizamda konumlanabilirler. Belirli bölgelerde taleplerin yoğunlaşması; müstakil kullanılan konut parsellerinin ayrık nizamdan bitişik nizama ya da tek kattan çok katlı yapıya dönüşümünü aynı paralelde artırmıştır. Parsellere giriş sağlayan ve sirkülasyonu sağlayan yollar, ilgili idarenin denetiminde kullanılan açık alanlar, kanal mekanlardır. Yollar, umumi kamu hizmet alanı tanımı kapsamında değerlendirilmektedir. İmar planı uygulama sürecinde yolun özel mülkiyete doğru genişletilmesi gerekli görülüyorsa, farklı uygulama araçları ile yolun özel mülkiyetten kamu mülkiyetine dönüştürülmesi gerekir. Yol kesitleri değiştirilmeden yapıların kat adetlerinin artırılması, yapının ışık, güneş manzara havalanma erişimini kısıtlamaktadır. Aynı şekilde mahremiyet alanını da ortadan kaldırmaktadır. Müstakil parsel içinde tüm cephelerde doğal çevre elemanlarını değerlendirme olanağı vardır. Yoğunlaşma ile birlikte yapının iki ya da üç cephesi sağır cephe haline gelmektedir ve bu durumda yapının parseli ve çevredeki doğal ve yapay çevreye göre konumlandırılması, maksimum yararın sağlanması daha önem kazanmaktadır. Yolun her iki yanında yükselen yapılar, birbiri üzerine daha

fazla gölge atarken güneş, ışık manzara ve havalanma olanaklarını da kısıtlamaktadır.

## 2. Konut

Konut fiziksel anlamda dış ortamın yağmur, kar, rüzgar, sıcak, soğuk gibi dış atmosfer koşullarından, ses, gürültü, koku, emisyon, toz, böcek, kuş vb dış etkilerden koruyan mekan olmakla birlikte duygu ve düşüncelerin, gelenek ve göreneklerin, bağımsız olarak yaşandığı, hayatın somut ve soyut anlamıyla yüklü bir yerdir.

Pandemi dışındaki normal dönemde, konutun gün içindeki kullanım yoğunluğu ve konut içindeki sirkülasyon gene kullanıcının sosyo ekonomik yapısına göre şekillenmekte ve değişiklik göstermektedir. Aynı şekilde çocukluktan ileri yaşlara kadarki süreç de aynı mekanın farklı kullanımlara cevap verecek şekilde dönüşümüne neden olmuştur. Kullanıcılar konut mekanını, kendi varlığının bir uzantısı olarak yaşantısına uyarlamaktadır. Böylece konutlarda, kişi ile çevresi arasında uyumsuzluk engellenmektedir (Alga, 2005:23).

### 2.1. Konut ve Aile

Konut mekanında, ihtiyaçların nitelikli ve sağlıklı bir şekilde karşılanmasının yanısıra, farklı kültür ve yaş gruplarının memnuniyeti, herkesin fonksiyonel olarak konuta ve konut mekanı içindeki işlev alanlarına erişebilirliği (Gür, 2000:36), tüm elemanların kullanımında ergonomi, konut niteliği açısından ele alınması gereken önemli konulardır.

Yıllara bağlı olarak, çocukluktan ileri yaşlara kadarki süreçde aynı mekan farklı kullanımlara cevap verecek şekilde dönüşmektedir. Mekana yansıyan değişim genellikle süreç içinde ani iniş çıkışları olmayan düzeyde gerçekleşmektedir. Artan nüfusa ve aktivitelere bağlı taleplerin karşılanabilmesi için sınırlı alanın daha verimli kullanılmasını sağlayacak araştırmalara daha çok yer verilmektedir.

Konut tasarımı ve kullanımı birey-aile-toplum yapılarına bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte, ortak paydada benzer kullanımlara sahip olunan yönleri de bulunmaktadır ve yukarıda da bahsedildiği gibi kullanım şekli hızlı değişim göstermemektedir. Ancak COVID-19 virüs problemi, yaşam içindeki tüm eylemlerin, radikal ve ani değişimini zorunlu olarak tüm topluma dikte etmiştir.

### 2.2. Konut ve COVİT-19 Sonrası

"Mekan" olarak isimlendirilebilecek yaşadığımız çevre, insanın temel ihtiyaç ve duyguları karşılama amacına yönelik biçimde şekillenmektedir.

Konutun gündüz saatlerinde kullanım süresi, bireylerin eğitim ve çalışma durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Başka bir ifade ile konut; mesai, okul, spor, rekreasyon, alışveriş vb faaliyetler dışındaki zaman diliminde yapılan eylemlere uyumlu olarak tasarlanmaktadır. Pandemi sürecinde hobi mekanları, okul, ofis, kütüphane, spor, atölye vb. Ihtiyaçlar, konut alanları içinde çözüm bekleyen işlev alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.. Aynı zamanda duvarlar arasındaki kapalı mekan dışında nefes alabilecekleri, temiz hava alabilecekleri alanlara gereksinim vardır. Evlerin yeterince güneş alması, yakın binaların gölgelerinin dikkate alınması, yeterli havalanma imkanının olması, açık alan ve

manzara olanaklarını kullanması, mahremiyetin dikkate alınması… vb beklentiler; binanın parsel içindeki konumunun, cephelerdeki balkon kapısı ve pencerelerin duvar üstündeki konumu ve boyutlarının, çevredeki doğal ve yapay elemanlara göre belirlenen yönelim ve formunun önemini tekrar hatırlatmaktadır. Pandemi sürecinde konutta ortaya çıkan beklentiler üzerine yapılan görüşmelerde; fiziksel-duyusal, bina ve yerleşme ölçeğinde çeşitli taleplerin olduğu görülmektedir; hobi odası ve deposu, bahçede mevsim geçişlerini kokuları ile hissettiren iğde, akasya, yasemin, ıhlamur, vb ağaçlar, çalışma ortamı ve yaşama ortamının, izole olması, girişte dışardan gelindiğinde diğer giriş koridoruna geçmeden ayakkabı ve dış mekan kıyafeti çıkarılacak rüzgarlık, teras ya da balkon, sosyal mesafeyi koruyarak her daireye hobi bahçesi olabilecek açık mekan, balkona bir kaç mekandan geçiş olanağı, su ve elektrik kesintilerine önlem olarak jeneratör ve su depose, güneş enerji sistemleri, evde herkesin kendi hobilerine ayırabileceği kişisel mekanı olması, kat adedinin üçte biri kadar asansör, şehir ağaçlarının budanmaması, binaların ağaç boyunu geçmemesi, zemin altı otopark, sokağı da yaşamın içine katan, mahalle konseptli sokak, kısa erişim mesafesinde bakkal, yeşil doku, ağaç bahçe, her odaya banyo wc, izole ancak kendilerini yanlız hissetmeyeceği tasarım, sabit yapı malzemelerin sağlığa uygun olması, spor aleti bulunan bir mekan, evin çevresinde yürüme alanı, apartman girişinde dezenfekte mekanı…. şeklinde mekana ilişkin talepler çeşitlilik arzetmektedir.

Havalandırma, ışık, güneş, balkon ihtiyacının karşılandığı mekanlar, pandemi sürecinde; kullanıcının psikolojisine olumlu yansımıştır. Belirtilen dönemde kullanıcının yapıya, yapının da insan sağlığına etkilerinin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Yapı tasarlayan uzmanların; talep ve beklentileri, çevresel koşulları yeterince analiz etmemesi, yapının üretim aşamasındaki işlevi dışında kullanıma açılırken yeterli dönüşün planlamasının yapılmaması, gerekli bakım ve onarımların yapılmaması, malzemelerinin, statik elektrik toplamayan, kolay temizlenebilir, nefes alan, sağlıklı ürünlerden seçilmemesi kullanıcının yapıya olumsuz etkileri olarak özetlenebilir. Yapıların, kullanıcı sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri ise gene dış ve iç mekanda, yeterli analiz yapılmadan alınan tasarım-uygulama ve malzeme kararlarından kaynaklanmaktadır (Tablo 1).

**Tablo 1.** Yapıda Kullanılan Yapı Malzemelerinden Kaynaklı Sağlık Sorunları[2] (Balanlı, 2006:48)

| | |
|---|---|
| PVC içerikli yapı malzemesi (Doğrama profilleri, kaplama, çatı örtüsü, duvar kağıdı, boru, oluk ve elektrik döşemi vb…) | |
| Sağlığı bozan etken madde | Üretim, kullanım, geridönüşüm sürecinde açığa çıkan ve solunumla bünyeye karışan melzemeler; Klor, Etilendiklorür, Vinilklorür, Vinilklorürmonomeri, Civa, Organik klorinler, Dioksin, Kursun, Kursun kromat, Kadmiyum, Dietilhekzil ftaleti, Benzen, Antimon bilesikleri, Karbontetraklorür 1,2 – Diklorethan, Metil akrilat, Methanol, Ftalik anhidrid, Tetrahidrofuran, Kursun III – sülfat, Hidroklorik asit, Karbonmonoksit |
| Yarattığı sağlık sorunu | Solunum, sinir sistemi, böbrek, sorunları, Gözde, burunda, bogazda kasıntı, Zehirlenme, Bitkinlik, Uyku düzensizligi, isitme bozuklukları, Bellek yitimi, Kanın pıhtılasmaması, Çarpıntı, Kalp krizi, Kanserler, Bagısıklık sistemi ve Kas zayıflıgı, Anne karnındaki bebekte gelisim bozuklugu, Hormonal sorunlar, Kansızlık…. |
| Yapı içine, topraktan, sudan, dogal gazdan ve yapı ürünlerinden giren ve sınır değerlerin üstüne çıkan radon (Beton, tuğla, granit, alçı ve agregalarda bulunuyor) | |
| Sağlığı bozan etken madde | Radon solunması |
| Yarattığı sağlık sorunu | Akciger kanseri |
| Asbestli ürünler, Havada uçusan asbest lifleri (Yalıtım ürünlerinde, bazı döşeme ve tavan kaplamalarında bulunuyor) | |
| Sağlığı bozan etken madde | Krizotil, Krokidolit, Amosit, Antofilit, Tremolit, Aktinolit, liflerinin solunması |
| Yarattığı sağlık sorunu | Asbestosis, Akciger kanseri, Mezotelyoma, Plevra tümörü |
| Formaldehit, benzen ve tolüen gibi VOCs | |
| Yarattığı sağlık sorunu | Akciğer rahatsızlıkları, bitkinlik, uykusuzluk, göz rahatsızları…(Balanlı vd. 2008) |

## 2.3. Konutlardaki Yaşama Talebi Çeşitliliği

Yapı ve çevresinden beklenenler, öncelikle bireyin biyolojik yapısı gereğidir. Belirtilen beklentiler, Balanlı tarafından Tablo 2'deki gibi verilmektedir;

[2] Tablo 1, Balanlı (2006) ve Balanlı (2008)'den uyarlanmıştır.

**Tablo 2.** Kullanıcının Biyolojik Yapısına Bağlı Gereksinmeler (Balanlı, 2006)

| Biyolojik Sistemler | Gereksinmeler |
|---|---|
| İskelet Sistemi | Devinim için gerekli ergonomik koşullar Devinim güvenliginin sağlanması Sistemi olumsuz kosullardan koruma (çarpma, kırılma vb.) Gerekli oksijenin saglanması |
| Kas Sistemi | Devinim için gerekli ergonomik koşullar Devinim güvenliginin sağlanması Sistemi olumsuz kosullardan koruma (yorgunluk, gerginlik vb.) Gerekli oksijenin saglanması |
| Sinir Sistemi | Gerginlik yaratacak kosulların oluşmaması Dinlenmenin, gerekli uykunun saglanması |
| Duyu Organları/dokunma, isitme, görme, koku ve tat alma/ | Yüzeylerin ve havanın koruyucu dıs tabakayı olumsuz etkilememesi, Yeterli duyma ve görmenin sağlanması, Rahatsız edici görünüsten, gürültüden, kirlilikten, kokudan korunma |
| Solunum Sistemi | Yeterli oksijenin sağlanması, Yapı için havada kirleticilerin bulunmaması |
| Dolasım Sistemi | Yeterli oksijenin sağlanması, Karbondioksidin uzaklaştırılması, Yapı içindeki boyutların kan dolasımını engellememesi |
| Sindirim Sistemi | Beslenme için uygun kosulları oluşturma, Sindirim için gerekli oksijenin saglanması |
| Bosaltım Sistemi | Bosaltım eylemini uygun kosullarda yerine getirebilme, Hijyenin saglanması |
| Hormon Sistemi | Hormon üretimini engelleyecek kosulları olusturmama |
| Bagısıklık /İmmün/ Sistemi | Antijen ve alerjen olusumunu önleme, Alerjiyi tetikleyen kosulların olusmaması |
| Koruyucu Dıs Tabaka /deri,tırnak, saç/ | Deri, tırnak ve saçların olumsuz etkilenecegi yüzeylerin oluşmaması, Uyarıların dogru algılanmasını saglama |

Tablo 2'den de izlenebileceği gibi, mekanın işlevi, işlev alanlarının kabuk içinde dağılımı, alansal ve hacimsel büyüklüğü, öncelikle biyolojik beklentilerle gerçekleşmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın, konuttaki en temel sosyal gereksinimi ise başkaları ile birlikte ve etkileşim kurabileceği, birincil toplumsal grup da denilen "aile" yaşantısıdır (Balanlı, 2006:12). Beklentilerin karşılanmasında öncelik acil bedensel ihtiyaçlar ve devamında psikolojik ve sosyal ihtiyaçlardır. Bireyin, ailenin; biyolojik, psikolojik, sosyal beklentilerinin karşılandığı temel işlev alanı niteliğindeki konutlar; seyrek ve sık dokulu, az ya da çok katlı, müstakil ya da site içinde, küçük ya da büyük, ayrık, blok, nokta blok, bitişik düzende çeşitlilik göstermektedir. Taleplere göre de farklı kullanıma karşılık gelen çok fazla tipoloji örneği sıralanabilir. Çevresinden yeterince ışık alan, aydınlık, yeşil dokuya yakın ve mahremiyet nedenleri ile müstakil ayrık düzende gelişen konutlar daha çok tercih edilmektedir (Çağdaş ve Ergenoğlu, 2003). Yapının süreç içinde kullanıcısın ve kullanıcıya bağlı tercihlerin değişebileceği dikkate alınarak konut mekanı esnek taleplere göre projelendirilmelidir. Süreç içinde aile yaşamındaki değişiklikler, çocukların büyümesi, herhangi bir nedenle evden ayrılması, aile bireylerinin statüsündeki değişiklik, hastalık vb. değişimler mekanda değişimi gündeme getirecektir. Aile yapısının çocuklu, çocuksuz, çocukların farklı yaş dönemlerindeki farklı gereksinmeler, yeni evli, orta yaşlı, ileri

yaşlı (Duvall, 1957), çekirdek, geleneksel olma durumu konut kullanım mekanındaki değişikliklerin nedenidir.

Konut konforunu belirleyen başlıca faktörlerden biri konutun iç mekanı diğeri ise içinde bulunduğu çevresidir. Buna göre kullanıcının fiziksel ve sosyal gereksinimlerine göre, konutun iç ve dış mekanındaki memnuniyet değerlendirilebilmektedir. Kullanıcıların fiziksel gereksinimi; mekânsal, ısısal, görsel, sağlık, işitsel, güvenlik (Buğday, 1991:)başlıklarında ele alınabilir. Sosyal gereksinimler ise, yaşama alışkanlıkları, gelenek görenekler, sosyal çevre içindeki statü ve beklentiyle ilgili değerlendirmelere dayanmaktadır. Belirtilen faktörlere göre konut mekanındaki değişimler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Konut içindeki fonksiyon alanlarının birbiri ile kurduğu ilişki değişmektedir. Örneğin yatak odalarında özel banyo ve wc bulunması, yatak odalarına ayrı bir mahremiyet koridorundan ulaşılması. Misafir için ayrı wc bulunması…
- Pencere ve balkona, terasa açılan pencere ve kapıların boyutları büyümüştür. Özellikle talebin fala olduğu alanlarda konut alanı küçülmekte ve ışığı, güneşi, manzarayı görebilme ve daha geniş alan hissi uyandırabilmesi için cam yüzeyler artmaktadır.
- Yemek alışkanlıklarının değişmesi, ev yemekleri yerine hazır gıda tüketiminin artması, ve konut alanının küçülmesi, mutfakların da küçülmesi ya da açık mutfak haline gelmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

### 2.4. Pandemi Sürecinde Sorunlar ve Çözümler

Pandemi sürecinde kapalı mekanda uzun süre kalmaktan dolayı ortaya çıkan sorunlara planlama ve mimarlık açısından genel olarak bakıldığında;

- Binanın çevre içindeki konumu,
- Konut fonksiyon alanlarının tasarımı, yeterliliği ve alansal büyüklüğü,
- Kaba ve ince işlerde kullanılan malzemelerin sağlık boyutunun ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

#### 2.4.1. Binanın Çevre İçindeki Konumu,

Kentte yaşayan herkesin güneş ışığına erişim hakkı olmalıdır(Ege, 2020). Bu hakkın tüm mekanlarda dikkate alınması gerekmektedir. Binanın çevre içindeki konumu, binanın, kendi mülkiyet sınırları içinde ve çevresindeki yol, yapı, yeşil alan vb ile kurduğu ilşkiyi belirler. Pencerelerin duvar içindeki konumu, büyüklüğü, mevsim ve yönlere göre ışık, güneş, havalanma ve manzara faktörlerinden yararlanılabilecek detaylar ve mahremiyet olgusuna göre konum ve ölçülendirmeleri, üzerinde durulması gereken konulardır.

Şehir planlama ve yapılaşma koşullarının ifadelendirilmesinde gerekli esneklik sağlandı ise kentsel tasarım ile öncelikle konum ve yöneliş belirlenmelidir. Plan aşamasından sonra, çevre ilişkilerine göre binanın dolu ve boş yüzeylerinin, formu ve kütlesinin yönelişi ile en uygun çözüm getirilebilir.

### 2.4.2. Konut Fonksiyon Alanlarının Tasarımı, Yeterliliği ve Alansal Büyüklüğü

Yukarıda da değinildiği gibi, konut genel olarak kullanıcıların, mekânsal, ısısal, görsel, sağlık, işitsel, güvenlik vb. ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Aynı zamanda başta engelliler olmak üzere herkes için yatayda ve düşeyde, konuta ve konut içindeki tüm birimler, elemanlara erişim ve kullanım kolaylığını sağlayan ergonomiye dikkat edilmelidir.

Konut içindeki fonksiyon alanları; yaşama, dinlenme, yeme içme, uyku, temizlik, depolama ve sirkülasyon alanlarından oluşmaktadır. Her mekanın ışık ve havalanma gereksinimi farklıdır. Genel beklentiler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Yatak odalarının daha çok doğu güneşi alması, havalandırma imkanı olması, pencere konum ve boyutlarının mahremiyeti sağlayacak şekilde düzenlenmesi, dolap, yatak, komodin vb. eşyalar ve sirkülasyon için yeterli alan bulunması, özel banyo ve wc bulunması, çocukların yaşına göre gerekli oyun alanı, çalışma masası, spor aktivitesine uygun donanım ve alana yer verilmesi istenilir. Yetişkin çocuk odalarının balkon vb açık mekanla da bağlantılı olmasında fayda vardır.Kapı konumu ve açılış yönü yatak odasının mahremiyetine göre tasarlanmalıdır. Pandemi nedeni ile aile bireylerinin farklı mekanlarda uzaktan çalışma zorunluluğu ortaya çıkmış, yeterli oda sayısı olmayan konutlarda ebeveyn yatak odalarının bir kısmı ve yetişkin çocuk odaları da çalışma mekanı olmuştur. Alan büyüklüğü esnek kullanıma da olanak sağlayabilmelidir.
- Banyo ve wc alanlarında; havalandırma, mümkünse gün ışığı ile aydınlatma, evdeki bireyler ve misafir için ayrı, ayrı çamaşır odası yoksa gerekli makine ve vitrifiye elemanlarına erişim, yeterince sirkülasyon alanı bulunmalı, vitrifiye elemanlarının mekan içindeki konumu ve kapı yeri-yönü mahremiyete göre düzenlenmelidir.
- Mutfak; evin en çok kullanılan mekanı olarak pişirme, yeme içme, depolama işlevlerine cevap verebilmeli, birden fazla insanın sirkülasyonuna uygun, balkon, teras gibi açık alanla da bağlantılı, kısa sürede havalandırma olanağına sahip olmalıdır. Pişirme eylemlerinden kaynaklanabilecek tehlikelerin kısa bir sürede bertaraf edilebileceği önlemler alınmalıdır. Evin girişine yakın ancak yaşama mekanı ile de kısa erişim mesafesinde bulunmalıdır. Yeme içme alışkanlıklarının değişmesi, ev alanının küçülmesi ile mutfaklar da yaşama alanlarıyle birlikte çözülmeye başlamıştır. Konut içinde özellikle küçük çocuklu ailelerde bireyler arası gözetimin sağlanması ve ortak sirkülasyon alanı kullanarak alanı verimli değerlendirmesi açısından, açık mutfaklar olumlu görülebilecek yaklaşımlardandır. Sosyokültürel yapıdan en fazla etkilenen alanların başında gelmektedir.
- Giriş; eve ilk girildiğinde kullanıcının kimliğini evin karakterini yansıtan mekandır. Diğer mekanlara dağılımı sağlayan ortak kullanım ve sirkülasyon alanıdır. Özellikle pandemi döneminde hijyen, herkesi en çok ilgilendiren konuların başında gelmektedir. Girişte dışarıdan gelenlerin ilk ayak bastığı bölüm diğer bölümlerden ayrı düzenlenmelidir, daha sonra mekanların kullanımı ile, üzerinden geçiş sağlanmayacak çözümlere gidilmelidir. Girişte

ayakkabı, çanta, palto, şapka, şemsiye vb. eşyaların bir adımda ve diğer mekan kapı girişleri ile bağlantılı olmayan bir bölmede çözülmesi gereklidir.

- Yaşama;evin salonu olarak da isimlendirilen bölümdür. Günlük aktivitelerin birçoğunun geçtiği mekandır. Manzaraya en çok hakim olan bölgede ve geniş pencerelerle tasarlanır. Yakın planda bulunan diğer binaların konumu ve pencereleri, mahremiyet açısından dikkate alınmalı, doğal havalandırma, aydınlanma vb. faktörler optimum düzeyde değerlendirilmelidir. Pandemi dönemi, salonları, genellikle diğer mekanlardan daha büyük olduğu için, çok maksatlı birimler haline dönüştürmüştür. Balkon ile bağlantılı olmasında fayda vardır.

Konutta bulunan ana mekanlar dışında hobi, spor, depolama vb amacı ile kullanılabilecek mekanların da bulunması özellikle içinde bulunduğumuz dönemde dile getirilen ihtiyaçlara cevap verebilecektir. Mevcut alanın bir çok aktiviteye uyarlanabilecek esneklikte alternatifli ve her CM2'nin değerlendirildiği tasarımlar düşünülmelidir.

### 2.4.3. Kaba ve İnce İşlerde Kullanılan Malzemelerin Sağlıkla İlişkisi

Aydınlatma, ısıtma, havalandırma, soğutma konusunda doğal sistem olanaklarını maksimum ölçüde kullanacak tasarım yapılmalı, enerjinin verimli kullanılabileceği yalıtım,arıtma, filtreleme vb donanımlara yer verilmelidir(Tönük, 2001:46).

Bina kurulumunda; Tablo 1'deki sağlığa zararlı etkiler incelenerek, kaba inşaattan ince yapıya, cephe, zemin, kaplama, boya, sıva, doğrama vb yapı bileşenleri, insan sağlığına zarar vermeyen malzemelerden seçilmelidir (Tablo 1).

Dayanıklı, uzun ömürlü, sık sık bakım gerektirmeyen malzemeler kullanılmalıdır.

## 3. Sonuç

Kapalı ve açık mekanlar, her türlü insan eylemine cevap veren yaşama mekanlarıdır, birey ve toplumun sosyoekonomik ve kültürel yapısı doğrultusunda form bulur. İnsanlar mekanı istek ve beklentilerine göre şekillendirirken, mekan da yaşam döngüsüne paralel değişim gösterir, insanı şekillendirir. Dolayısı ile yapı tasarımı, insanı da tasarımıyla yönlendiren, bu nedenle insan ve toplum davranışlarının da dinamik analizini gerektiren bir olgudur. Bu çalışmada çalışan kesimin günün yarısını, diğerlerinin ise tamamını geçirdiği temel işlev alanı konut üerinde durulmuştur. Normal koşullarda toplumdaki değişim, statü farklılaşması, ailedeki döngü; hızlı seyreden ve mekana da radikal olarak yansıyan konular değildir. Ancak COVİT-19 virüsü ile başlayan mecburi, evdeki kapalılık durumu, konutun yerseçimi, formu, konumlandırılması gibi planlama ölçeği kademesinin tekrar sorgulanmasını gerektirmiştir. Aynı şekilde yüzeydeki doluluk boşluk konum ve oranları, iç mekandaki birimlerin fonksiyonel dağılımı, mekanın büyüklüğü, açık alan varlığı, kullanılan malzemeler gibi mimari ölçekteki eylemler de alışılmadık yeni talepler karşısında yeniden ele alınmıştır. Tasarımcı, kullanıcıların temel gereksinmelerinin yanında özel gereksinmelerinin ve kimliklerinin yansıtılmasına da olanak tanımalıdır (Balanlı, 2006:16).Binalar ayakta durduğu sürece içinde yaşayan insanların çok farklı yaşam beklentilerine, değişim ve dönüşümüne göre onarım geçirmektedir. Değişik aile yapılarına göre çok farklı kullanım taleplerinin olması nedeniyle konut projelendirilirken, esnek

kullanımlara da olanak sağlayacak alternatiflerin üretilmesinin önemi içinde bulunulan pandemi sürecinde, daha iyi anlaşılmıştır. Alan yeryüzünde kıymetli bir değerdir ve verimli kullanılmalıdır. Planlamada ve mimari disiplinde çok yönlü kullanıma olanak sağlayan, değişikliklere uyumlu, güvenli bölgede, sağlam, sağlıklı çözüm üretilmiş, ergonomik, erişilebilir, ekolojik prensiplerin dikkate alınması, pandemi süreci gibi sıradışı dönemlerin daha rahat geçirilmesini sağlayabilecektir.

## Kaynakça


Alga, Rabia, (2005), Yaşam Döngüsüne Bağli Olarak Konut Tasarimini Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Aytıs, Saadet, Altuncu, Damla, Polatkan Işıl, (2010), Kentlerde Ekolojik İlkeler Çerçevesinde Sürdürülebilir Planlama, GreenAge Symposium, Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture, 6-8 December 2010, Istanbul, Türkiye

Balanlı, Ayşe, Öztürk, Ayşe, (2006), Yapı Biyolojisi Yaklaşımlar, Yıldı Teknik Üniversitesi Yayını

Balanlı, Ayşe, Vural, Müjde, Tuna Taygun, Gökçe, (2008), Yapı Ürünlerindeki Liflerin İnsan Sağlığı Açısından İrdelenmesi, 4. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi, Mimarlar Odası İstanbul BK Şubesi, 12–14 Kasım 2008, Istanbul.

Buğday, H., A., (1991), Endüstrileşmiş Toplu Konutta Farklı Kullanıcı Gereksinmelerini Karşılayıcı Çözümler Doğrultusunda Bir Mimari Tasarım Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Çağdaş, G. ve Ergenoğlu, A.S., (2003). Morphology and User Satisfaction as Components of Housing Quality in Quality of Urban Life: Policy versus Practice, p.262-273, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

Çüçen, A., (2011), Derin ekoloji, Uluslararası Kazdağı Sempozyumu, Edremit Belediyesi Kültür Yayınları İzmir, 6, 86-96.

Gemalmaz, Burak, (2018), Mülkiyet Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 6 Nisan 2018 Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, www.coe.int/ankara Mrk Baskı ve Tanıtım Hizm. Tic. Ltd. Şti, Ankara

Gür, Şengül, Öymen, (2000), Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, YEM Yayınları, İstanbul

Duman, Ülkü ve Yılmaz, Oğuz, (2000), Toplu Konut Alanlarında Ekolojik Planlama İlkelerinin Ankara - Eryaman V. Etap Örneğinde İrdelenmesi , Ankara Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi 2001, 7 (1), 125-133

Duvall, E., M., 1957, Family Development, J.B. Lippincott Company, Chicago, USA

Resmi Gazete (1982), 2709 Sayılı Kanun, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 09.11.1982/17863

Resmi Gazete, (1985), 3194 Sayılı İmar Kanunu, Madde 7.b., 09.05.1985/18749

Şisman, Aziz, Kibaroğlu, Didem, (2009) 'Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı

Tönük, Seda, (2001), Bina Tasarımında Ekoloji, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, ISBN:975-461-313-3

**Journal of Strategic Research in Social Science**
**(JoSReSS)**

ISSN: 2459-0029

**www.josrss.com**

© **All Rights Reserved**